

سوال

برای آنکه دعا نزد الله مورد پذیرش قرار گیرد چه شروطی لازم است؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

دعا شروط بسیاری دارد از جمله:

۱- «اینکه جز الله عزوجل کسی را به دعا نخواند. رسول الله - صلی الله علیه وسلم - خطاب به ابن عباس - رضی الله عنهما - فرمودند: هر گاه درخواست نمودی از الله بخواه و هرگاه یاری خواستی از الله یاری بجو به روایت ترمذی (۲۵۱۶) و شیخ آلبانی در صحیح الجامع این روایت را صحیح دانسته است.

و این همان معنای سخن الله متعال است که می‌فرماید:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا [جن: ۱۸]

(و مساجد خاص الله است، پس هیچکس را با الله فرا مخوانید).

این شرط، بزرگترین شروط دعا است که بدون آن نه دعا پذیرفته می‌شود و نه هیچ عمل خیری از مردمی که مردگان را به فریاد می‌خوانند و آنان را واسطه‌ی میان خود و خداوند قرار می‌دهد پذیرفته می‌شود. کسانی که گمان می‌کنند این صالحان باعث نزدیکی‌شان به خداوند می‌شوند و به این ادعا که خود گناهکارند و نزد الله مقام و جایگاهی ندارند آنان را واسطه قرار می‌دهند و به جای خداوند به دعا می‌خوانند، حال آنکه الله متعال می‌فرماید:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ [بقره: ۱۸۶]

(و هرگاه بندگانم از تو درباره‌ی من پرسیدند [پس بگو] من نزدیکم؛ دعای دعاکننده را هرگاه که مرا فرا خواند اجابت می‌کنم).

۲- توسل به الله متعال با یکی از انواع توسل مشروع.

۳- خودداری از عجله. عجله یکی از آفات دعا است که مانع از پذیرش دعا می‌شود و در حدیث آمده است: [دعای] هر یک از شما مستجاب می‌شود، [البته] اگر عجله نکند. [یعنی] بگوید: دعا کردم و مستجاب نشد! به روایت بخاری (۶۳۴۰) و مسلم (۲۷۳۵).

و در صحیح مسلم (۲۷۳۶) آمده است: بنده تا وقتی که برای گناه یا قطع پیوند خویشاوندی دعا نکند مورد استجاب قرار می‌گیرد، اگر عجله نکند گفتند: ای رسول خدا، عجله [در دعا] چگونه است؟ فرمودند: بگوید: دعا کردم و دعا کردم و ندیدم دعایم مستجاب شود، سپس خسته شده و دست از دعا بکشد.

۴- دعا شامل گناه و قطع صله‌ی رحم نباشد، همانطور که در حدیث پیشین به آن اشاره شد: بنده تا وقتی که برای گناه یا قطع پیوند خویشاوندی دعا نکند مورد استجاب قرار می‌گیرد....

۵- گمان نیک نسبت به الله متعال. رسول الله - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: الله تعالی می‌فرماید: من نزد گمانی هستم که بنده‌ام به من دارد بخاری (۷۴۰۵) و مسلم (۴۶۷۵) و در حدیث ابهریره آمده است: الله را در حالی بخوانید که به اجابت یقین دارید به روایت ترمذی. آلبانی در صحیح الجامع (۲۴۵) آن را حسن دانسته است.

بنابراین کسی که به پروردگارش گمان نیک برد، الله نیز خیر فراوانش را به سویش سرازیر می‌کند و همه‌ی فضلش را ارزانی او می‌نماید.

۶- حضور قلب. دعاگو باید دلش را هنگام دعا حاضر نماید و عظمت کسی که از او مسالت دارد را به یاد آورد، زیرا رسول الله - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: بدانید که الله دعا را از قلب [غافل و] مشغول نمی‌پذیرد به روایت ترمذی (۳۴۷۹) و آلبانی در صحیح الجامع (۲۴۵) آن را حسن دانسته است.

۷- حلال خوری. الله متعال می‌فرماید:

إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ [مائده: ۲۷]

(همانا الله از پرهیزگاران می‌پذیرد).

پیامبر - صلی الله علیه وسلم - نیز پذیرفته شدن دعای کسی که از راه حرام خورده و نوشیده و پوشیده را بعید دانسته است. در حدیث آمده که رسول الله - صلی الله علیه وسلم - از مردی یاد نمودند که سفرش به درازا کشیده و ژولیده موی و غبار آلود دستانش را به آسمان بلند کرده و می‌گوید: پروردگارا، پروردگارا، اما غذایش حرام است و نوشیدنی‌اش حرام است و لباسش حرام است و از حرام تغذیه شده، پس چگونه استجاب خواهد شد؟ به روایت مسلم (۱۰۱۵).

ابن قیم - رحمه الله - می‌گوید: همینطور حرام خوری قدرت آن - یعنی دعا را - باطل می‌کند یا ضعیف می‌سازد.

۸- دوری از اعتدا و تجاوز در دعا، زیر الله سبحانه و تعالی تجاوز در دعا را دوست ندارد و فرموده است:

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ [اعراف: ۵۵]

(پروردگارتان را به زاری و نهانی بخوانید [که] او از حد گذرندگان را دوست ندارد).

۹- دعا باعث نشود از کاری واجب مانند فریضه‌ای که وقتش فرا رسیده باز بماند یا حق پدر و مادر را به بهانه‌ی دعا ترک گوید. داستان جریج عابد شاید اشاره به همین موضوع باشد، چرا که او درخواست مادرش را که واجب بود پاسخ نداد و به نمازش ادامه داد، در نتیجه مادرش علیه او دعا کرد و خداوند نیز او را مورد ابتلا قرار داد.

امام نووی - رحمه الله - می‌گوید: علما گویند: این دال بر آن است که کار درست در حق او اجابت درخواست [مادرش] بود زیرا وی در حال نماز نفل بود و ادامه‌ی نماز نفل مستحب است نه واجب، حال آنکه اجابت درخواست مادر و نیکی به او واجب است و عقوبت او حرام... صحیح مسلم با شرح نووی (۸۶/۸۲).

برای مطالعه‌ی بیشتر در این زمینه به کتاب دعا نوشته‌ی شیخ محمد بن ابراهیم الحمد مراجعه نمایید.